

ID НА ПРОЕКТА: 2021-1-FR01-KA220-ADU-000035172

КРАТЪК ПРЕГЛЕД НА ПОЛИТИКИТЕ: ПОДКРЕПЯЩИ ДЕЙНОСТИ И УСЛУГИ ЗА ПРОФЕСИОНАЛИСТИ И МАЛКИ ФИРМИ ОТ КУЛТУРНИЯ И ТВОРЧЕСКИЯ СЕКТОР (КТС) В БЪЛГАРИЯ

Този проект се финансира с подкрепата на Европейската комисия. Информацията и възгледите, изложени в този документ, отразяват единствено мнението на автора(ите) и Комисията не носи отговорност за информацията, която се свързва в него.

Съдържание

1. ВЪВЕДЕНИЕ	3
2. ОПИСАНИЕ НА НАСТОЯЩА СИТУАЦИЯ НА НА СПЕЦИАЛИСТИТЕ И МИКРОФИРМИТЕ В КУЛТУРНИЯ И ТВОРЧЕСКИ СЕКТОР	5
3. ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОЛИТИКИТЕ	11
4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ	13

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Цел и обхват на документа

Целта на този документ е да се направи преглед на инициативите и стратегиите, насочени към подкрепа на професионалистите и малките фирми от културния и творческия сектор (КТС) в България. Като партньорска организация по европейския проект DiGiPORT нашата цел е да предоставим на обучителите и организациите за обучение на възрастни необходимите инструменти и ресурси, за да подпомогнем професионалистите и творците от КТС в развитието на основни умения за тяхната устойчивост.

Обхватът на настоящия документ включва идентифицирането на основните предизвикателства, пред които са изправени специалистите по КТС и малките фирми в България. Чрез разглеждането на тези предизвикателства се стремим да предоставим препоръки и политически мерки, които ще позволят растежа и развитието на културния и творческия сектор. Фокусът ни ще бъде върху насърчаването на сътрудничеството, осигуряването на достъп до ресурси и създаването на среда, благоприятстваща успеха на професионалистите в областта на КТС в България.

Желанието ни също така е да представим необходимите структури за подкрепа и инициативи, необходими за издигане на професионалистите в сферата на КТС в България. Като използваме експертните знания и опита на нашите европейски партньори в рамките на проекта DiGiPORT, ние се стремим да създадем рамка, която да съответства на най-добрите международни практики, като същевременно отговаря на специфичните нужди и контекст на България.

Въведение в проекта DiGiPORT

Секторите на културата и творчеството (заедно с туристическия сектор) са сред най-засегнатите от настоящата криза в цяла Европа, като в регионите на ОИСР

рисковите работни места варират от 0,8 % до 5,5 % от заетостта. Мерките за социално отдалечаване оказаха силно отрицателно въздействие върху секторите, базирани на местата за провеждане на събития, като галерии, поп-up магазини, магазини за ръчно изработени изделия, сценични изкуства, музеи и т.н., като се отразиха негативно на техните приходи и следователно на финансовата им устойчивост и жизнеспособност. От друга страна, платформите за онлайн съдържание се възползваха от повишеното търсене на стрийминг на културно съдържание по време на локдауна, но ползите от това допълнително търсене до голяма степен се разпределиха между най-големите фирми в сектора, а не между самостоятелно заетите творци и професионалисти. Конкретно за пазара на творчески изкуства, върху който основно ще се съсредоточи проектът DiGiPORT, той разчита в голяма степен на гъстия европейски календар на събития, провеждани на място (т.е. панаири на изкуствата, биеналета, изложби в галерии и т.н.). Кризата Covid-19 доведе до отмяната на повечето такива дейности и до предвиденото значително намаляване на европейската мобилност в краткосрочен и средносрочен план. Подобни тенденции правят малко вероятно бързото възстановяване на европейската програма за изкуство. КТС до голяма степен се състои от микрофирми и творчески самостоятелно заети професионалисти, които често работят на ръба на финансовата устойчивост. Въпреки това, според теренното проучване "Creative FLIP" на пилотния проект, проведено в 9 европейски държави (<https://creativeflip.creativehubs.net/project/>), една от основните потребности от умения, за които съобщават професионалистите в областта на КТС, е липсата на предприемачески умения. Според съответния доклад, наличните на национално равнище образователни тренинги и обучения са в състояние да осигурят основните технически умения на тяхната професия, но не им предоставят необходимите пазарно ориентирани умения. Въпреки че творчеството насърчава креативните личности да създават продукти/услуги, които са напълно нови и иновативни, уменията за адаптиране в света на бизнеса и по този начин за пускане на продуктите/услугите на пазара, често са слаби. Освен това масовата дигитализация, съчетана с нововъзникващи технологии (VR и AR), може да създаде нови форми на културно преживяване, разпространение и нови бизнес модели, които са добре адаптирани към новите

нужди и тенденции. Съществува възможност за сериозен иновационен пробив по отношение на внедряването на най-съвременни технологии, които позволяват "присъствие от разстояние" (изкуствен интелект, виртуална и обогатена реалност, интернет на нещата и т.н.), за да се изгради нова "икономика на преживяванията". Новите форми на децентрализирано творческо производство с дигитално посредничество, дават възможност за ангажиране на по-големи и по-широки общности, не само от страна на получателя, но и по отношение на производството на съдържание. За да се извлече полза от тях, е необходимо да се обърне внимание на недостига на дигитални умения в сектора.

Проектът DiGiPORT има за цел да предостави на учителите и организациите за обучение на възрастни възможност да подкрепят професионалистите и творците от Франция, Италия, Ирландия, България, Кипър и Гърция в развитието на необходимите дигитални и предприемачески умения, които ще им позволят да повишат своята устойчивост към подобни предизвикателства и кризи като кризата COVID-19. След развитието на компетенциите, проектът DiGiPORT разработи и създаде общоевропейска онлайн платформа, която позволява на професионалистите и артистите от сферата на КТС да създават свои собствени дигитални pop-up магазини, чрез които да популяризират и разпространяват своята работа и да достигат до целевите си групи.

2. ОПИСАНИЕ НА НАСТОЯЩА СИТУАЦИЯ НА НА СПЕЦИАЛИСТИТЕ И МИКРОФИРМИТЕ В КУЛТУРНИЯ И ТВОРЧЕСКИ СЕКТОР

Общ поглед на културната политика в България

България е една от страните с най-богато културно наследство. Това дава възможност да се използва огромен и уникален ресурс, който може да бъде основа за развитие на различни видове културни и икономически процеси. За съжаление, този потенциал все още се управлява хаотично и неефективно, изолирано от световните постижения и тенденции и без ясна визия. Много държавни театри, оркестри и музеи са слабо финансирани, заплатите са

оскъдни; управлението често зависи от интересите на гилдиите и лобисткия натиск, което изкривява цялостната културна политика и финансовата подкрепа. През различните периоди на своето развитие културната политика на България е преминала през различни преживявания, някои от които диаметрално противоположни.

Въпреки липсата на ясна политика, в периода 2008-2020 г. културните и творческите индустрии в България генерираха значителен икономически резултат. Те получиха признание като специфична икономическа област с голяма динамика, със социални измерения, създаваща партньорски мрежи между публичния сектор и частния бизнес.

Според проучване на ЕУ, озаглавено "Възстановяване на Европа. Културните и творческите индустрии преди и след COVID-19", проведено по инициатива на Европейската група на дружествата на авторите и композиторите (GESAC), преди кризата COVID-19 България е била сред страните с най-голям принос на културните и творческите сектори към икономиката - над 2% от националния БВП. Нещо повече, столицата на България София, е сред първите 10 европейски града по отношение на приходите, генерирани от тези индустрии. 7,3% от добавената стойност е от сектора на културните и творческите индустрии, а през 2017 г. близо 12% от хората в града са били заети в културния сектор. Респективно обаче въздействието на кризата COVID-19 е усетено и най-силно. В същия доклад се посочва, че България и Естония са примери за държави, в които спадът в приходите на културните и творческите индустрии през 2020 г. достига 44%.

Наред с негативите, които претърпяха културните и творческите индустрии по време на кризата COVID-19, започна да се говори и за нейното положително въздействие върху културните процеси. В България, вследствие на кризата, Министерството на културата "забеляза" съществуването на независими културни организации и творци и прие създаването на специализирани програми, особено програма за структурно финансиране. Бяха положени и много усилия за компенсиране на затрудненията в културния живот чрез онлайн форми на различни културни събития. Те също се оказаха инструмент за разширяване и

привличане на нови публики. Според някои български творци, след пандемията хората са се върнали с по-голяма страст към изкуството, което също може да се отбележи като положителен ефект от кризата.

Предизвикателства, пред които са изправени професионалистите в сферата на културния и туристически сектор и микрофирмите в България

Съществуват няколко основни групи предизвикателства, пред които са изправени културните и творческите индустрии в България. От една страна, още преди пандемията, интересът на широката общественост към качествено културно съдържание не беше висок; броят на посещенията в театри, музеи, кина и галерии години наред беше значително по-нисък от средния за ЕС. Малките провинциални градове и села са като културни пустини, мрежата от читалища не използва потенциала си.

В проучване на Евростат от 2019 г. (Eurostat - Culture Statistics 2019 Edition), статистическите данни за България показват, че средно 25% от пълнолетното население не посещава културни събития и институции поради липса на интерес, 17% - по финансови причини, а 10% от хората не изпитват никаква близост или ангажираност, включително нужда от култура и изкуство. В същото време средно 48 % от населението на възраст 16-74 години използва ресурсите на интернет, за да получи достъп до културно съдържание - например музика и видео. Интернет съдържанието създава т.нар. пасивен потребител, за когото много голяма част от всичко в мрежата се превръща в културно съдържание, включително видеоклипове, игри, визуални материали и др. Същото се отнася и за тези, които използват само телевизионното съдържание като източник на култура и изкуство.

От друга страна, финансирането на културата и изкуството в нашата страна всъщност е оскъдно и недостатъчно. Този факт се потвърждава и от друго проучване, което посочва, че в България много финансови механизми не дават желаните резултати поради липсата на визия и политики в сектора на културата. Представените данни показват, че повечето организации в културния и творческия сектор предпочитат повече публичните средства и програмите на ЕС, отколкото частните инвестиции (бизнес ангели и банкови заеми). Същевременно се отчитат

няколко съществени проблема с механизмите за публично финансиране, като липса на достатъчна прозрачност, минимални субсидии и отсъствие на секторни политики, които да създадат специфични механизми за подкрепа на отделните сектори. Според същото проучване предприемачите в областта на културата в България разчитат основно на собствени средства и добре подготвен екип при стартирането на нова инициатива. Едва 8,3% са получили заем при стартирането на дейността си, а половината от тях са имали готов продукт или услуга. Приблизително 1/3 от анкетиранияте са успели да привлекат дарители и спонсори, които да инвестират в създаването на организация и осъществяването на предприемаческа инициатива.

Не на последно място трябва да споменем и новите предизвикателства пред културните и творческите организации, произтичащи от широкото използване на допълнителни информационни и комуникационни технологии, нарастващото значение на медийната конвергенция и културата на участието, както и новото поведение на аудиторията и/или потребителите на културно съдържание в дигитална среда.

Съществуващи системи за подкрепа

Въпреки че по-горе подчертахме, че финансирането и подкрепата за културните и творческите сектори в България са недостатъчни, ще посочим, че възможностите за финансово осигуряване са три: финансиране от държавния и общинските бюджети, алтернативно финансиране (проекти и програми) и финансиране чрез дарения и спонсорство.

Възможностите за финансиране от държавния бюджет се предоставят основно чрез проекти, подадени към Министерството на културата и Националния фонд "Култура". Съществува обаче възможност да се кандидатства и пред различни други министерства и държавни ведомства.

В рамките на грантовата политика на Национален фонд "Култура" през 2021 г. са одобрени за финансова подкрепа 2063 проекта на стойност 25 445 122,17 лв.

В допълнение към редовните 11 програми на НФК, през 2021 г. бяха получени допълнителни 20 807 250 млн. лв. за финансова подкрепа на програми и проекти в областта на културата и изкуствата, като част от анти кризисните мерки в сектора на културата, като по-голям дял от средствата бяха насочени основно към частни културни организации и независими творци.

Финансирането от алтернативни източници представлява в най-голяма степен финансиране по проекти от различни финансиращи институции и програми. В национален мащаб все повече се използват различните оперативни програми.

През последните два програмни периода на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство (2009-2014 г. и 2014-2021 г.), Министерството на културата управлява две големи оперативни програми: Програма BG08 "Културно наследство и съвременни изкуства" и Програма RA14 "Културно предприемачество, наследство и сътрудничество", финансирани по Финансовия механизъм на ЕИП. В рамките на своето функциониране Програма BG08 (2009-2014 г.) е отпуснала финансиране в размер на 14 000 000 EUR безвъзмездна помощ. След успешното приключване на тази програма, Министерството на културата подготви и договори нова програма "Културно предприемачество, наследство и сътрудничество" на стойност 10 000 000 евро с нови области на подкрепа, а именно културно предприемачество в областта на управлението на културни продукти/културни институции.

Трябва да се отбележи и участието на България в проекти, финансирани от хоризонталните програми на Европейската комисия - "Творческа Европа", подпрограма "Култура", "Европейско сътрудничество", "Еразъм+" и програмите на ЮНЕСКО.

Финансиране идва и от различни дарения и спонсорства, макар и в сравнително малка степен. Именно тук трябва да се разгърнат възможностите на Закона за меценатството, както и усърдната работа на Националния дарителски фонд "13 века България".

Специфични пропуски и области за подобрене в подкрепата на професионалистите в сферата на ККС.

Въз основа на проучване, проведено в рамките на проекта Live Skills, беше установено, че в България липсва предлагане на обучения на изброените по-долу умения, въпреки че има голямо пазарно търсене на професионална компетентност в тези области.

Пропуски в уменията за управление на изкуствата:

- управление на проекти
- финансово управление на изкуствата
- управление на международни и межкултурни изкуства
- самоуправление
- маркетинг и развитие на аудиторията

Пропуски в уменията в областта на дигиталните и новите технологии:

- умения за дигитално изкуство и дизайн
- социални медии и платформи
- дигитален маркетинг
- защита на интелектуалната собственост и пиратството
- звуково и светлинно оборудване и управление

Пропуски в уменията в културното предприемачество:

- генериране на идеи и творчество
- нови бизнес модели
- работа с други хора
- умения за планиране и управление
- умения за водене на преговори

3. ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОЛИТИКИТЕ

Най-изчерпателните конкретни препоръки за насърчаване и по-широко установяване на инициативи в подкрепа на професионалистите и микрофирмите в областта на КТС в България, са представени в Стратегията за развитие на културата в България за периода 2019-2029 г.

Визията за 2029 г. в този документ очертава ясният ангажимент на държавата да:

- Създаване на условия за подпомагане и развитие на културните процеси, на творческите индустрии и иновации, както в контекста на европейските и световни тенденции, така и по отношение съхраняване на традициите и българската национална идентичност.
- Превръщане на твореца в активен участник на създаване на съвременната култура.
- Създаване на нови културни пространства, до които всеки да има достъп с цел задоволяване на своите културни потребности.
- Утвърждаване мястото на българската култура като част от общата европейска и световна култура на човечеството.
- Превръщане на културата в стратегически ресурс за устойчиво социално и икономическо развитие.

Част от целите, които Стратегията има за цел да постигне са свързани и със :

- Създаване на дигитални платформи, която да предлага информация и обмяна на опит и знание между културните организации.
- Разширяване дейността на читалищата и библиотеките в страната с оглед на новите условия на развитие, разработване и прилагане на нови механизми за финансиране.
- По-широко застъпване на културата и изкуствата в задължителната образователна програма
- Гарантирана равнопоставеност на държавните, общинските и частните културни институти и институции;

- Активно присъствие и участие на всички нива на неправителствения сектор;
- Управление на културата, основано на участието на всички заинтересовани страни, с ясни функции и отговорности.

По отношение на процеса на дигитализация, в България той е на различни нива за различните сектори, но като цяло е слабо развит и се нуждае от целенасочено развитие. В процес на разработване и изпълнение са различни проекти на местно и национално ниво, насочени към дигитализацията на българското културно-историческо наследство, както и към внедряването на нови технологии и ускоряване на процеса на дигитализация в културните и творческите сектори.

На 20 юли 2021 г. служебното правителство на България публикува за консултация Националния план за възстановяване и устойчивост, обхващащ периода 2021-2026 г. Първата инвестиция е насочена към изграждане на приобщаваща, международно конкурентоспособна и устойчива екосистема за културните и творческите индустрии в България, като общият планиран ресурс е 96,8 млн. лв. Втората инвестиция е насочена към дигитализиране на музейни, библиотечни, аудиовизуални и архивни колекции с общ планиран ресурс от 67,5 млн. лв.

Въпреки тези мерки, има необходимост от още по-целенасочени мерки по отношение, както на дигитализацията в областта, така и за развиването на необходимите умения в професионалистите, за да отговорят на съвременните тенденции в тази посока. Необходими са и по-ясни и целенасочени съвместни действия от държавните структури, образователните институции и заинтересованите страни от КТС.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Българското културно пространство е изградено от стотици хиляди артефакти, плод на хилядолетна история. Понастоящем близо 40 хил. недвижими културни ценности са защитени от националното законодателство, от които седем са включени в Списъка на световното културно наследство, а в музеите и художествените галерии се съхраняват над 7 млн. експоната. Това огромно богатство непрекъснато се допълва и обогатява.

През последните години, изкуствата, културните и творчески индустрии в България създават сериозен икономически резултат. Те си извоюваха признание за специфично икономическо поле с голяма динамика, със социални измерения създаващи партньорски мрежи между обществения сектор и частния бизнес.

Въпреки това обаче, все още политиките и финансирането в този сектор са хаотични и недостатъчно последователни. Макар че има създадени политически документи и стратегии с ясна визия за развитието на културния и творчески сектор, е важно тези политики да бъдат последователно изпълнявани, вместо да остават само на хартия.

Необходимо е също така създаването и следването на съвместен подход, включващ правителствени структури, образователни институции и организации от индустрията, което ще насърчи в още по-голяма степен устойчивото развитие на сектора. Трябва да се положат също така усилия за създаване и на цялостни програми за дигитално обучение, създадени в сътрудничество с образователни институции и експерти от индустрията.

Целенасочената подкрепата и развитие на културните и творческите сектори ще подпомогне не само реализирането потенциала на специалистите в този бранш. Извеждането на креативните, творческите индустрии и културното наследство могат да увеличат добавената стойност на икономиката и да са предимство на България и за нейната конкурентоспособност.